

advantages can be quickly lost if not formulated, which enjoys broad public support for a national education policy, if the state does not restore its responsibility and active role in this area, do not hold a deep and comprehensive modernization of education with the release of the necessary resources and the creation of mechanisms their effective use.

Key words: education, educational policy, national security, threats, challenges.

References

Beljaeva, N & Zajcev, D 2009, «Mozgovye centry» v Rossii i stranah Zapada: sravnitel'nyj analiz' ['«Think tank» in Russia and the West: a comparative analysis'], *Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija*, №1, pp 26–35.

Djupjui, IA 2004, *'Mezhdunarodnye integracionnye processy v obrazovanii i nacional'naja bezopasnost' Rossii'*: kand diss ['International integration processes in education and national security of Russia'], Saint Petersburg.

Garafutdinova, NJa 1998, 'O polnyh zatratah na podgotovku specialistov vysshej kvalifikacii' ['Complete cost for training of highly qualified'], *Vestnik Omskogo universiteta*, Vyp. 3, pp. 73–76.

Malyhin, M 2010, 'Tri chetverti rossijan hoteli by pokinut' Rossiju' ['Three-quarters of Russians would like to leave Russia'], *Vedomosti*, 24 avgusta.

'Nacional'naja doktrina obrazovanija v Rossijskoj Federacii' ['National Doctrine of Education in the Russian Federation'] 2000, *Oficial'nye dokumenty v obrazovanii*, № 21, pp. 3–11.

'O nacional'noj doktrine obrazovanija v Rossijskoj Federacii', Postanovlenie Pravitel'stva RF ot 04.10.2000 № 751 ['On the National Doctrine of Education in the Russian Federation' Government Decree of 04.10.2000 № 751], *Sobranie zakonodatel'stva Rossijskoj Federacii ot 9 oktjabrja 2000 g.*, № 41, St. 4089.

Stupakov, IN & Zajchenko, NM 2008, 'Problemy vysokoj smertnosti v Rossijskoj Federacii' ['Concerns over the high mortality in the Russian Federation'], *Zdravoohranenie*, № 4, pp. 13–20.

'Ob obrazovanii Zakon Rossijskoj Federacii' ['On Education Russian Federation Law'], 1996, *Rossijskaja gazeta*, 23 janvarja, pp. 2–10.

'Education, economy and society', 2011, *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)* – viewed: <<http://www.oecd.org/document/62/0,3746,en.html>>, (data obrashhenija 09.11.2011).

Надійшла до редколегії 03.03.2013 р.

УДК 327[420] «195/196»

М. І. Русанова

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

БРИТАНСЬКА ГЕОПОЛІТИЧНА ШКОЛА ПРО КОРДОНИ ЯК ПРО ОСНОВНИЙ ЧИННИК, ЩО ВПЛИВАЄ НА ГЕОПОЛІТИКУ (ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Для виправдань територіальних домагань і вимог зміни кордонів урядам та політичним діячам потрібні обґрунтування. Саме це зумовило той інтерес, який викликало питання кордонів у британській науковій та політичній думці на початку ХХ століття.

Ключові слова: Велика Британія, природні кордони, штучні кордони, буферна держава.

Функції і значення кордонів в існуванні держави і суспільства – предмет і результат постійних дискусій і компромісів. Кордон між державами, навіть дружніми – це завжди політико-стратегічна лінія поділу їхніх інтересів. Геополітична проблема кордонів виникає завжди, коли починається боротьба за контроль, приєднання, освоєння політичного простору. Тому в сучасних умовах заострення геополітичного протистояння у світі, проблема визначення меж так само важлива й актуальна, як і проблема вибору напрямків зовнішньополітичної активності.

Роль кордонів по-різному інтерпретується різними геополітичними школами. Кожна намагається нав'язати у свідомості громадян своє бачення і уявлення про межі. Поняття «кордон» почали досліджувати в рамках соціал-дарвіністської і антропогеографічної шкіл в географії і геополітиці. Саме тому дослідження поняття кордону пов'язані з працями Ф. Ратцеля. Він писав про кордон як про орган держави, що є відображенням її зростання, сили і слабкості. Представники даної наукової школи, власне кажучи, як і всі геополітики, розглядали державу як єдиний живий організм, а отже, і кордони, як «живі органи держави», що можуть переміщуватися. Інший відомий німецький геополітик Хаусхофер, сумніваючись у понятті кордону як лінії, сформулював ідею проникності державних кордонів. Питаннями кордонів займалися й багато інших відомих вчених. Американський політолог Р. Страус-Хюпе, наприклад, був прихильником ідеології стратегічних кордонів і стверджував, що межі виражають силові відносини між державами. Французький вчений П. де Лапраделль наполягав, що у світі не існує природних меж, а тільки штучні. На думку американського вченого Н. Спайкмена,

якість кордонів залежить не тільки від стратегічної цінності і міцці самої межі, скільки від силового потенціалу територій, що прилягають до кордону.

Але на початку ХХ ст. саме британським вченим і політикам належить провідна роль у дослідженні феномена кордону як найважливішого геополітичного чинника.

Майже все ХІХ століття питаннями кордонів займалися дипломати, вельми далекі від географії. Тому у своїх рішеннях вони перш за все виходили з політичних інтересів. Для самої Великої Британії цей час був періодом переділу своїх колоніальних володінь. Як будуть проходити ці кордони, вирішувалося найчастіше на конференціях політиків, що проходили за тисячі кілометрів від самих цих кордонів, і при цьому абсолютно не враховувалися побажання місцевих жителів. Наслідком рішень конференції було те, що лінії кордону були намальовані на карті, і місцеві жителі повинні були з цим тепер рахуватися. Найбільша заслуга в теоретичному осмисленні поняття «кордон» належить британським офіцерам Є. Г. Хіллзу, Т. Холдичу і видатному політику лорду Джорджу Натанієлю Керзону, які спробували відшукати раціональне і наукове зерно питання про кордони. Вони доводили, що неможливо вивести загальні закони щодо кордону, тому що кожен з них унікальний.

Вперше про типи меж та їх види колишній віце-король Індії Керзон заговорив на лекції, яку він прочитав в Оксфорді в 1907 р. Вона дуже добре ілюструє уявлення, які панували у британській політичній думці з приводу кордонів. Основні ж рекомендації Т. Холдича і Є. Г. Хіллза були перш за все дуже тісно пов'язані з практикою, оскільки вони служили в географічному відділі Генерального штабу (GSGS).

Практично невідомий сьогодні Є. Г. Хіллз був

дуже відомим у свій час вченим, астрономом і при цьому військовим, який служив у званні майора в географічному відділі Генерального штабу (GSGS). У своїй статті, опублікованій в «Географічному журналі» в 1906 р., він піддав жорсткій критиці роботу дипломатів з проведення кордонів. Він стверджував, що їх пізнання в географії мінімальні, а практичні навички просто дорівнюють нулю. Хіллз зазначив, що важливість чітко визначених меж між країнами, що суперничають, є досить очевидною. Погано визначені межі знову і знову призводять до міжнародних конфліктів. Більш того, на його думку, саме недобросовісна робота дипломатів і призвела до напруженої міжнародної ситуації, що склалася в той час.

Звідси він робить висновок, що правильне визначення кордону є одним з найбільш важливих дій уряду країни, і воно не повинно здійснюватися без належного зважування та вивчення не тільки політичних, але і географічних аспектів проведення кордону (Hills 1906) [3].

Він також висунув умови ідеального кордону. По-перше, це має бути дійсний бар'єр для людей по обидві сторони від нього. Ця абсолютно проста умова якраз дуже рідко зустрічається. По-друге, ідеальні кордони мають збігатися з природними чи штучними пам'ятниками або рубежами. По-третє, межа повинна бути стабільною і не перебувати в залежності від політичної ситуації. І остання умова або, швидше, побажання: по можливості мають поважатися існуючі етнологічні чи племінні кордони. Таким чином, для Хіллза поняття «правильна межа» перш за все пов'язане з визнанням її бар'єрної функції і жорсткої лінійності (Hills 1906, p. 147) [3, c. 147].

Він також розділив кордони на природні (ріки, моря, гірські хребти, степи, пустелі) і штучні, в які він включив усі межі по лініях, які не були природними особливостями поверхні Землі. Він запропонував всі штучні кордони розділити на астрономічні, які проводяться по меридіанах або паралелях, і геометричні, що являють собою лінію між двома точками, проведену незважаючи на природні та історичні рубежі. Попутно він зазначив, що таке проведення кордонів дуже заманливе для дипломатів, але рідко призводить до чогось хорошого в реальному житті. Він також розглянув всі сильні і слабкі сторони природних і штучних кордонів (Hills 1906, pp. 149–154) [3, c. 149–154].

Більш детальну класифікацію кордонів на природні і штучні, з урахуванням всіх сильних і слабких сторін, зробив у своїй лекції лорд Керзон. «Межі дійсно подібні лезу бритви, на яких висять призупинені сучасні питання війни і миру, життя і смерті для країни», – так він почав свою лекцію (Curzon 1907) [1].

Він зазначав, що довгий час в Європі всі держави дотримувалися теорії «природних кордонів». Відповідно до цієї теорії, держави повинні відділятися одна від одної великими природними рубежами. Отже, можна воювати за територію до тих пір, поки не досягнеш природних кордонів, які створюють сприятливі умови для розвитку держави і оборони.

Для початку він докладно розглянув достоїнства і недоліки природних кордонів. До них він відніс ліси, річки, моря, пустелі, гори.

Він вважав, що як витвір природи, на відміну від творіння людини, немає більш природного кордону, ніж річка. Положення річки безпомилкове, не вимагає обстеження, немає необхідності для її ідентифікації.

Але у річки, як у природної межі, є і слабкі сторони: річка не є природною перешкодою, тому що люди однієї раси схильні проживати на обох берегах. Річки можуть пом'якшити свої курси, особливо в тропічних країнах. Знову-таки, в сучасному світі річка, як межа, тільки створить додаткові проблеми: режим навігації, поліції та фінансовий контроль – все це створює можливі труднощі в ухваленні річки як кордону. Річки, що беруть початок на території інших держав, у подальшому можуть представляти загрозу національній безпеці.

Ліси стали найпершими та найочевиднішими бар'єрами. Але з часом ліси були вирубані і не стали такою вже непрохідною перешкодою. На сучасному етапі, вважав Керзон, окрім власне економічного потенціалу, ліс не має серйозного геополітичного значення. Кордон, що проходить по лісові, значно важче охороняти, особливо в регіонах, де заселення розріджене. Природні лісові кордони були вже недостатніми для захисту країни. Це призвело до необхідності доповнити їх або замінити повністю штучними кордонами.

Море завжди справляло враження зовсім непереборного надійного бар'єра. Але виникнення парового флоту призвело до того, що море перестало бути гарантією недоторканності кордонів. Моря будуть внутрішньоконтинентальними і зовнішніми. І якщо наявність кордону по зовнішньому морю може хоча б гарантувати свободу від контролю інших держав, моря внутрішні мають тенденцію ставати міжнародними, що послаблює держави, які володіють даними морями. Тому внутрішні моря навіть не можуть розглядатися як важливі з точки зору геополітики.

Другими у списку найбільш непереборних природних кордонів він виділив пустелі, – до наших часів бар'єр ще більш непрохідний, ніж море. Зважаючи на свою непридатність для життя і труднощі подолання, вони не представляють інтересу для експансії. Вони подібні морям у плані захисту держави – пустелю простіше охороняти, важко подолати у військово-стратегічних цілях. Як правило, вони виконують функцію кордону, і дійсно, більшість кордонів по пісках є умовними і не демаркуються.

Гори були одними з найбільш раних природних бар'єрів. На перший погляд, вони є найміцнішими і найзначнішими. Вони не підлягають зміні (за винятком тих, які можуть бути дещо зруйновані діяльністю людини шляхом прокладення залізниць і тунелів). З військової точки зору вони просто ідеальні: армії для перетину гірського хребта необхідно затратити величезну кількість зусиль. Гребені або вододіли – найкращі і справедливі лінії поділу, бо це не піддається фізичним змінам, але легко піддається ідентифікації. Гори перешкоджають наземним комунікаціям: будівництву доріг, протяжці трубопроводів. Контроль над висотами забезпечує геостратегічне значення для будь-якої сторони – це дозволяє забезпечити розвідку і точно проводити обстріли території (Curzon 1907) [1].

До штучних кордонів він відніс ті прикордонні лінії, які, незалежно від природних особливостей земної поверхні для їх відбору, були штучно і довільно створені людиною. Він зазначив, що відчуття зовнішньої безпеки народжує в повсякденній свідомості прагнення звести до мінімуму або взагалі припинити контакти з небажаним або небезпечним сусідом; якщо від нього не можна позбутися, якщо неможливо його підпорядкувати, контролювати або куди-небудь переселити, то потрібно від нього відгородитися. Але не

завжди держави володіють природними непереборними рубежами. Тому первісні суспільства у випадку, якщо їм не допомагали природні особливості у визначенні меж держави, а також для охорони завойованих територій бажали захистити свої кордони від зовнішньої агресії, зазвичай або зводили бар'єр, або викопували рови чи канали. Яскравим прикладом такого давнього штучного кордону може служити Велика китайська стіна. Але з часом штучно зведені кордони вже не могли надійно захищати територію держави.

Тому на сучасному етапі склалися основні принципи, що визначають, як необхідно проводити штучні кордони. Отже, всі штучні кордони лорд Керзон запропонував розділити на астрономічні, математичні та за посиланням (відносні). Астрономічні кордони припускають, що прикордонну лінію проводять по меридіанах або паралелях. Математичними ми можемо назвати ті межі, коли прикордонну лінію проводять між двома точками, при цьому уваги на природні та історичні рубежі не звертають. Межі за посиланням припускають, що вони проводяться і визначаються шляхом посилання на деякі існуючі та, як правило, штучні об'єкти і зазвичай включають в себе прямі лінії або дуги кола (Curzon 1907) [1].

На думку Керзона, одного з найвпливовіших британських політиків свого часу, спільною рисою штучних кордонів є те, що вони, як правило, проводяться тільки виходячи з цілей політичної доцільності, і зовсім не враховують ні природних особливостей земної поверхні, ні етнологічних особливостей. Внаслідок цього такі кордони майже ніколи не зустрічаються в Європі і досить рідко в Азії, оскільки тут вони могли б стати причиною серйозних конфліктів.

Особливе місце у своїй лекції лорд Керзон приділив поняттю «буферної держави». Буферними державами він вважав відносно невеликі й слабкі в політичному і військовому відношенні держави, розташовані між двома ворогуючими державами, ще забезпечують таким чином відсутність спільних кордонів і контакту ворожих одна одній армій. Якщо в стародавні часи ворогуючі держави створювали пустелю на такій конфліктній території, сучасні держави створюють буфер за рахунок дипломатичних конвенцій, застосування санкції норм міжнародного права.

Сучасні буферні держави, зазначив він, вже володіють національним суверенітетом, який підкріплюється політичними гарантіями однієї чи двох держав, між володіннями яких ця держава знаходиться. В якості гарантії буферні держави зазвичай заручаються підтримкою будь-якої великої держави, зацікавленої в збереженні статус-кво.

Існує й інший тип буферної держави, що лежить між двома великими державами, але при цьому знаходиться під політичним впливом однієї з них. Але все одно буферна держава, на думку лорда Керзона, – явище абсолютно штучне, і тривалість її існування повністю залежить від здатності уряду до придушення інтриги і анархії в межах власних кордонів. У будь-якому випадку доля буферної держави, на думку лорда Керзона, неприваблива, будь-які серйозні внутрішні проблеми неминуче повинні призвести до її розчинення і приєднання до однієї з держав, або навіть до розділення між ними. Виняток з цього правила становлять лише європейські буферні держави, оскільки вони захищені міжнародними гарантіями. Не можна сказати, що вони абсолютно захищені, але це робить їх менш імовірним

об'єктом агресії. Бажання розширити межі за рахунок такої буферної держави, отже, можуть бути задоволені, але досить дорогою ціною (Curzon 1907) [1].

Уявлення про буферну державу як про штучне і абсолютно нежиттєздатне утворення повністю поділяє Томас Холдич. У своїй книзі «Political Frontiers and Boundary Making» він зауважив, що тривалість життя буферної держави повністю залежить від здатності уряду до придушення інтриг і анархії в межах власних кордонів, але все одно призводить до летального результату.

Полковник сер Томас Холдич був англійським географом і президентом Королівського Географічного Товариства, найдосвідченішим фахівцем з розмежування [володінь] Британської імперії. «Чи є створена межа односторонньо авторитарною, установленою шляхом насильства іншого боку, як, на жаль, багато кордонів людства, або ж вона виникає і виростає з обопільного самовизначення? Про те, яка безглуздість зароджувалася в результаті авторитарної компіляції (спотворення) меж за зеленим столом [переговорів] при, як правило, загальній географічній неосвіченості народних і державних представників, відверто розповідає сер Томас Холдич» – так охарактеризував книгу про «створення кордонів» відомий геополітик Хаусхофер.

«Потрібно, проте, хоч раз самому – де можливо, з хорошою лупою в одній руці і цієїсвським біноклем в іншій – оглянути снігову лінію, межу лісу чи іншої рослинності, підніжжя гори, «головний гребінь», «вододіл» у тропіках, спробувати встановити прикордонне передпілля болота, навіть лінію берега моря», – ось порада президента Королівського Географічного Товариства всім дипломатам, які займаються «створенням кордонів» (Holdich 1916, p. 237) [4, с. 237]. Для нього проблема практичної придатності кордону, насамперед – можливість його проведення при перенесенні з зеленого столу на місцевість. Він критикує дипломатів, державних мужів і парламентарів, які постійно демонструють цілковиту необізнаність не тільки в географічній реальності речей, суті справи, але і в найпростішому – навичці читання карт.

Т. Холдич вперше розмежував поняття *frontier* і *boundary*. *Boundary*, *frontier* – ключові англомовні терміни, які, як правило, перекладаються на українську мову одним і тим же словом «межа». Між тим значення кожного з цих термінів має свій відтінок, часом отримує різні інтерпретації в роботах фахівців з галузі вивчення кордонів.

Він запропонував свою інтерпретацію понять *boundary* і *frontier*. Поняття *boundary* їм визначається як «не маюча довжини розподільна лінія між країнами та їх територіальними утвореннями»; *frontier* – це «зона, що розділяє заселену територію від незаселеної, які відносяться до однієї і тої ж країни, або іноді і суміжні країни» (Holdich 1916, p. 99) [4, с. 99].

Томас Холдич був прихильником теорії «стратегічних кордонів». Для нього основна мета при визначенні меж полягає у створенні оборонних розділів між суміжними державами, які перешкоджають взаємному проникненню або незаконному розширенню. «Кордон призначений або для врегулювання спорів безпосередньо між державами або, в разі завойованої території, для запобігання в майбутньому ускладненню агресивного характеру» – на його думку, це є основним призначенням кордону (Holdich 1916, p.30) [4, с. 30]. «Кордони мають бути бар'єрами, якщо не географічними і природними, то хоч штучними, але тільки обов'язково сильними», – такий

висновок робить головний британський фахівець зі «створення кордонів» (Holdich 1916, p. 9) [4, с. 9].

Він, як і Керзон, докладно розглядав всі достоїнства і недоліки природних і штучних кордонів. За його твердженням, єдино правильними кордонами можна назвати тільки природні. «Всім, хто цікавиться предметом міжнародних кордонів, рекомендую поглянути на карту цивілізованого світу. Найбільш правильні кордони повністю збігаються з природними географічними особливостями. Крім моря, яке є найбільш очевидним кордоном, все, – гори і річки, озера, пустелі, виявилися найбільш міцними і найбільш ефективними бар'єрами, які були прийняті в якості політичних кордонів».

Довгий час були тільки природні кордони. Але як тільки почався процес створення і розподілу національностей, виникла необхідність у штучних методах розділення народів. Але штучні кордони ніколи не будуть такими ж надійними бар'єрами, як природні. На його думку, у світі немає жодного штучного кордону, який хоч якось враховував би географічні дані або топографічні особливості. Штучні кордони, як правило, є результатом незнання місцевих умов країни. До того ж вони є найдорожчими для демаркації, найскладніші в обслуговуванні, а також із часом призводять до міжнародних конфліктів (Holdich 1916, p.171) [4, с. 171].

Найбезглуздішими і абсурдними штучними кордонами він вважає математичні, коли прикордонну лінію проводять між двома точками, при цьому уваги на природні та історичні рубежі не звертають. Найчастіше такі кордони роблять абсолютно прямими. Тільки повне невігластво може пояснити такі кордони. «Якщо простежити історію багатьох прямих кордонів, які були встановлені договором між суперечними національними інтересами, то в основі цих рішень у чотирьох випадках з п'яти лежить географічне невігластво» (Holdich 1916, p.175) [4, с. 175].

У висновку він також зазначив, що на сучасному етапі більше неможливе безперешкодне розширення меж до природних бар'єрів, які були б надійними і справедливими. Постійні сутички суперечних інтересів різних країн вимагають чіткої межі, яка не стане причиною чергового міжнародного конфлікту. Тому, щоб встановлювані штучні кордони не стали тимчасовим явищем, люди, що займаються проведенням кордонів, повинні спиратися на точні географічні знання.

Вивчення кордонів має багаті традиції. Історія людства – це історія воєн, а більшість воєн мало на меті перегляд кордонів. Щоб виправдати територіальні домагання і вимоги зміни кордонів, уряд і політичні діячі потребували їх обґрунтування. Саме це і пояснює ту зацікавленість, яку викликало питання кордонів у британській науковій та політичній думці. В умовах близької Першої світової війни дуже актуальними були наукові праці, присвячені «неякісності» встановлених раніше кордонів.

Але з часом актуальність питання кордонів не зникла, тому що, незважаючи на багаті історичні традиції, досі важко спрогнозувати, чому в одних випадках навіть невелика зміна державної території іноді викликає бурю пристрастей і призводить до територіального конфлікту, а в інших – нові кордони сприймаються як остаточні і не піддаються сумнівам. Геополітика досі не змогла відповісти на такі питання: чому прикордонні зони, які здавалися довгий час мирними, раптом в лічені дні перетворюються в осередки кровопролитних конфліктів, чому уряди і громадська думка так часто болісно чутливі до всіх питань, що стосуються державних кордонів?

Саме тому наука знову і знову «буде розробляти і узагальнювати для політики ті її непорушні основи, які можуть стати надійними вихідними точками для справедливого розмежування окремих частин просторів і державних структур нашої планети» (Haushofer 1927) [2].

Бібліографічні посилання

1. Curzon of Kedleston, Lord. *Frontiers* : [lecture] delivered in the Sheldonian Theatre (Oxford, November 2, 1907) [Електронний ресурс] / Curzon of Kedleston, Lord. – Greenwood Press, 1976. – 58 p. – Режим доступу : <http://www.wibru.dur.ac.uk/docs/curzon1.html>
2. Хаусхофер К. Границы в их географическом и политическом значении [Електронний ресурс] / Карл Хаусхофер // О геополитике: Работы разных лет. – М. : Мысль, 2001. – С. 7–250. – Режим доступу : <http://grachev62.narod.ru/haushofer/chapt15.htm>
3. Hills E. H. *The Geography of Frontiers* / E. H. Hills // *The Geographical Journal*, 1906. – № 28(2). – С. 145–155.
4. Holdich T. H. *Political Frontiers and Boundary Making* / Thomas Hungerford Holdich. – London : Macmillan and Co Ltd, 1916. – 307 p.
5. Прохоренко И. Концепция границы в современной геополитике / И. Прохоренко // *Геополитика: теория и практика*. – М. : ИМЭМО, 1993. – С. 76–101.

Русанова М. И. Британская геополитическая школа о границах как основном факторе, влияющем на геополитику (начало XX века)

Для оправданий территориальных притязаний и требований изменения границ, правительства и политические деятели нуждаются в их обосновании. Именно это и объясняет тот интерес, который вызывал вопрос границ в британской научной и политической мысли в начале XX века.

Ключевые слова: Великобритания, естественные границы, искусственные границы, буферное государство.

Rusanova M. I. British school of geopolitical about boundaries as the main factor that affects the geopolitics (early twentieth century).

Functions and importance of borders in public life and society – are the subject and result of constant debates and compromises. The border between the states, even the most friendly – it is always a political-strategic line separating their interests. Geopolitical border problem always arises when the struggle for the control, acquisition, development of political space begins. Therefore, in the present conditions of worsening of geopolitical confrontation in the world, the problem of determining the borders is as important and relevant as the problem of choice of the direction of the foreign policy.

The role of borders is interpreted differently by different geopolitical schools. Each is trying to impose on the minds of citizens in their vision and understanding of the borders. The concept of «border» was started to be explored within the Social Darwinist and anthropogeographical schools in geography and geopolitics. That is why the studies of the concept of border are related to works of Ratzel. He wrote about the border as an organ of the state, which is a reflection of its growth, strength and weakness. Representatives of the scientific school, strictly speaking, as well as all of geopolitics, regarded the state as a living organism, hence, borders as «living organs of the state», can move. Another famous German geopolitics Haushofer, who was questioning the notion of the border as a line, formulated the idea of the permeability of state borders.

But in the beginning of the 20th century it were British scientists and politicians who played the leading role in the study of the phenomenon of the border as a major geopolitical factor. For the UK itself that time was a period of redistribution of their colonial possessions. Most of the credit for the theoretical understanding the concept of «border» belongs to British officers E.G Hills, T. Holdich and prominent politician

Lord George Nathaniel Curzon, who tried to find a rational and scientific decision for the question of borders. Hills studied the question of the «ideal border». Among the main conditions he mentioned such as the existence of a real insuperable border barrier, the coincidence with natural or artificial monuments or borders and stability of the border, regardless of the political situation. Lord Curzon special merit is that he first shared the artificial boundaries of the astronomical, mathematical, and the link (relative). This is the classification, which is used by all the experts studying the issue of borders. Thomas Holdich was a supporter of the theory of «strategic borders». For him, the main purpose of the defining the borders is to build defensive partitions among neighboring countries which will hinder mutual penetration or unlawful expansion. Such an interest to the issue of borders in the British scientific and political thought can be easily explained. To justify the territorial pretenses and demands of border changes, government officials and politicians need to justify them. When World War I was coming, the works about «low-quality» of previously established boundaries were very actual.

УДК 327(460)

Е. О. Федорова

Киевская гуманитарная академия

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИНТЕРЕСЫ ИСПАНИИ В СУБСАХАРСКОМ РЕГИОНЕ: ВОЙНА В МАЛИ

Эскалация военных действий в Мали выходит за рамки регионального конфликта, что предстаёт прямой угрозой для государств Южной Европы и Средиземноморья. Основываясь на уникальной космополитической, геополитической и энергетической роли Испании между Европой и странами Магриба, сделана попытка системного анализа влияния войны в Мали на национальные интересы Королевства.

Ключевые слова: война в Мали, Испания, Магриб, субсахарская Африка.

Постановка проблемы исследования. Тема данного исследования актуализируется эскалацией конфликта в Магрибе – войной в Мали. Прогрессирующие военные действия на территории североафриканского государства усугублены религиозным аспектом, а также участием вооружённых террористических группировок, что в своей совокупности усугубляет геополитическую нестабильность в регионе. В контексте вышеизложенной ситуации актуальным остается поиск решений данной проблемы для Испании, для которой Магриб и регион субсахарской Африки является сферой жизненно важных, стратегических интересов.

Анализ последних публикаций по данной проблематике. Вопросы особенностей национального развития Испании в регионе Магриба рассматривались в работах Ф. Рейнарес (Reinares 2013) [7], И. Сэмбрэро (Sembrero 2013) [1]. Актуальной проблемой, по мнению автора, является существенный научный пробел в украинских источниках относительно экспертной аналитики современной внешней политики Испании, в особенности развития её интересов в Северной и Центральной Африке.

Неисследованной частью конфликта в Магрибе является изучение национальных интересов Испании в субсахарском регионе и, в особенности, её участия в войне в Мали, а также анализ религиозной составляющей конфликта.

Цель исследования – проанализировать особенности текущей войны в Мали, определить её влияние на национальные интересы Испании в регионе и изучить религиозный аспект конфликта.

Изложение основной части. Война в Мали является эскалацией конфликта в Магрибе, который прогрессирует с начала XXI в., когда произошла революция в Алжире, чьи последствия ощутимы до сих пор. В силу того,

Keywords: United Kingdom, the natural boundaries, artificial boundaries, a buffer state.

References

Curzon of Kedleston, Lord, 1907, 'Frontiers', The Romanes Lecture. Oxford – viewed: <<http://www.wibru.dur.ac.uk/docs/curzon1.html>>

Haushofer, K 1927, 'Boundaries in their geographical and political significance'. Berlin–Grunewald. – viewed: <<http://grachev62.narod.ru/haushofer/chapt15.htm>>

Hills, EH 1906, 'The Geography of Frontiers'. *The Geographical Journal*, 28(2), pp. 145–155.

Holdich, TH 1916, 'Political Frontiers and Boundary Making', London: Macmillan and Co Ltd.

Prokhorenko, I 1993, 'The concept boundaries in modern geopolitics', *Geopolitics: Theory and Practice*. Moscow: IMEMO.

Надійшла до редколегії 01.03.2013 р.

что с окончанием алжирской гражданской войны в 2002 г. в страну не пришёл мир, ситуация усугубилась и вышла за географические пределы Алжира. Сейчас конфликт в Мали можно назвать локальной горячей точкой межконтинентального значения, так как в нём участвуют такие африканские страны, как: Буркина-Фасо, Мавритания, Нигер, Нигерия, Сенегал, Тунис, Чад; европейские – Великобритания, Испания, Нидерланды, Франция; а также ЕС и США (El banco mundial 2013) [4].

Чтобы наиболее глубоко понять генезис малийского конфликта, следует упомянуть, что 21 марта 2012 г. в стране произошёл государственный переворот, причиной которого послужил захват сепаратистами-туарегами северных районов Мали. В силу того, что президент был неспособен вернуть северные территории из рук туарегов, военная хунта захватила президентский дворец в столице, здание государственного телевидения и военные казармы. ЭКОВАС¹ ввело санкции против Мали в качестве приостановки экономической помощи. Тогда малийская военная хунта передала власть спикеру Национального собрания Дионкундо Траоре, согласно Конституции Мали 1992 г. 8 апреля 2012 г. свергнутый президент Амаду Тумани Туре формально объявил о своей отставке и через три дня Д. Траоре стал президентом Республики Мали (El centro de Gilberto Bosques 2013) [5].

Но наиболее тяжелые последствия возымел не государственный переворот, а провозглашение независимости Исламского Государства Азавад² на территории северо-восточного Мали. Этнически Азавад выходит за рамки политических границ Мали и охватывает такие соседние страны: Алжир, Мавритания, Буркина-Фасо и Нигер, поэтому эту проблему следует считать региональной, а не только малийской.

1 ЭКОВАС – Экономическое сообщество стран Западной Африки

2 Азавад – (туарег.) земля кочевников.